

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	Дата
Входящ № 791	Дата 18.12.19
София 1113, бул. Шипченски гробища 52 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 670 21 61	

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за получаване на научно звание ‘доцент’, обявен от Института за исторически изследвания, за нуждите на секция “Средновековна история”, по направление 2.2. История и археология, научна специалност „Средновековна история“ („България и Дубровник през средните векове“), обявен през август 2019 г. (обява в Държавен вестник, бр. 66, 20 август 2019 г.) с единствен кандидат гл. ас. д-р Елена Маринова Костова

рецензент: проф. дфн Анисава Милтенова, Секция Стара българска литература,
Институт за литература при БАН

По обявения от ИИИ при БАН конкурс единствен кандидат е гл. ас. д-р Елена Костова, която работи от 2008 г. в секция “Средновековна история”. Преди това тя е била сътрудник в Центъра за славяно-византийски проучвания в София. Била е редовен докторант в Историческия факултет на Софийския университет с научен ръководител проф. Христо Матанов (2002–2005). През 2006 г. успешно е защитила дисертация на тема: „Мелник в периода XIII–XIV в. Проблеми на политическата и социално-икономическата история”. Познанията ѝ по история на Балканите през Средновековието и добрата езикова подготовка (английски, руски, френски и италиански) език позволяват на Елена Костова активно да участва в международните и националните проекти на Секцията, като работата ѝ е съсредоточена главно в областта на българо-дубровнишки политически, социално-икономически и културни връзки през средните векове, проучване на извори от Държавния архив на Дубровник, както и на история на средновековния град – политическа, културна и социално-икономическа история. Сред проектите, в които участва, се открояват: “Дубровник и България XIII–XV в.” (2016–2017) и “Дубровник и България XIII–XV в.” (2017–2018), финансирани от комплекса “Алма матер”, Софийски университет. Участва активно в национални и международни конференции – с обща балканистична тематика, българо-хърватски, българо-румънски и др.

Представената за рецензиране научна продукция е напълно удовлетворяваща изискванията на конкурса – хабилитационен труд – монография, предадена за печат, две участия като съставител и автор в сборници (Дубровнишки документи за историята

на България и българите през XIII – XV в. Т. I (1230–1403 г.), 2017 г. и Дубровнишки документи за историята на България и българските земи през XIII – XV в. Т. II (1407–1505 г.), 2019 г.), 11 студии и статии, 8 отпечатани в научната периодика и в сборници и 3 под печат. Научните й интереси са насочени към историята и културата на Балканите през средните векове и обхващат следните проблемни полета: издирване, публикуване и анализ на извори, отнасящи се до връзките между Дубровник, Византия, Венеция, Неаполитанското кралство, Унгария и др.; политическите и културните взаимоотношения между Византия, Второто българско царство и Рагуза през XIII и XIV век, данни за търговските връзки между Адриатическата република и другите балкански центрове през XIV век, българо-сръбски политически и културни връзки, документи от архивите на Светогорските манастири за историята на Мелник и на манастира „Света Богородица Пантанаса” и др. За изследването си върху средновековния Мелник “Medieval Melnik from the Late Twelfth to the Late Fourteenth Centuries: Historical Vicissitudes of a Small Balkan Town” (Sofia: ARCS, 2013) е получила годишната награда на Асоциацията за българистика на Северна Америка John D. Bell 2014 Memorial Book Prize, която се присъжда за българистични изследвания на английски език.

Както се вижда, Елена Костова има определен афинитет към изворознанието, което добре проличава и в нейния хабилитационен труд на тема “България, Дубровник и Балканите: политически, икономически и дипломатически взаимоотношения (края на XII–XIV век)”. Монографията се основава на наскоро изследвани исторически извори, пазени в Държавния архив на Дубровник. Авторката е събрала и анализирала изворовия материал в рамките на вече споменатия проект “Дубровник и България XIII–XV в.”, който е дал възможност на екип от учени от Софийския университет и БАН да работи на място с архивните документи, като направи достояние малко известни и неизвестни автентични източници за историческите, правните, дипломатическите, икономическите, културните и религиозните аспекти на контактите между балканските страни. Проблематиката е комплексна, изисква многостранни подходи и вписването на коментара на източниците в една широка панорама на европейската действителност от изследвания период. Важно е да се отбележи, че преди инициерирането на посочения проект темата не присъства в разработките на българските учени, с други думи – в своята работа Елена Костова е първопроходец, което дава интересни резултати.

Изследователската част на хабилитационния труд обхваща 203 стр., а приложението – издание на документи в оригинал и превод, снабден със справочен апарат – 55 стр. В увода се уточнява обекта на изследване и се набелязват основните насоки, като наред с това са направени някои съществени бележки по терминологията. В първата част се излага концепцията за мястото и ролята на българо-дубровнишките дипломатически документи за българската история. Изтъкнато е, че изворите данни се нуждаят от нов прочит и ново тълкуване в съответствие със съвременните подходи към източниците. Особено активни са контактите между Търново и Рагуза при цар Иван II Асен, когато процесите в Европейския югоизток придобиват различен, може да се каже отворен с предишната епоха характер. За това свидетелства дарствената грамота от 1230 година, анализът на която (макар и многократно издавана и разглеждана в историографията) добре показва как се развиват дипломатическите отношения спрямо интересите на Дубровник, насочени към вътрешността на Балканския полуостров, пораждайки нов модел на взаимовръзка с търговските й партньори. Показано е как по-нататък, при Михаил II Асен, двете страни достигат до сключването на договор с дата 15 юни 1253 г. и са изтъкнати резултатите от него – разширяване и потвърждаване на правомощията на дубровнишките търговци в българските земи.

На следващо място в хабилитационния труд е обърнато внимание на двата сръбски златопечатника на Неманичите от средата на XIV в., Авторката показва ограничителния характер, който те имат спрямо търговията с Второто българско царство, позволявайки на сръбските владетели да се намесват в стоковата размяна и да я лимитират. Така се хвърля светлина и върху отношенията между България и Сърбия през XIV в. Акцентите върху търговските взаимоотношения са продължени като тема в следващата глава, в която се прави анализ на сведенията за митническите такси и разпоредби.

Не може да се отmine без внимание един от приносите на хабилитационния труд – представянето на документите за консулските служби и тяхната функция, които не са бил обект на разглеждане досега. Добре е аргументиран изводът, че назначаването на консули и съдии в българските предели е ясен признак за един разширен обем на стоково-паричните взаимоотношения между българските предели и Далматинската република. Както авторката подчертава, официалното регламентиране на двустранните стопански отношения чрез консулските служби през последните десетилетия на XIV-то

столетие е свидетелство за широкото отваряне на българските пазари за търговия с Рагуза.

Не на последно място е направена портретна характеристика на две исторически фигури, чиито биографии са извлечени от документите – на владетелката Анна-Неда, българка по произход – и на учителя и дипломата Никола Българина. Последната много интересна част от хабилитационния труд заслужава да бъде развита по-нататък в самостоятелно изследване, тъй като без съмнение представлява нова страница в българската просопография.

Добре проличава отличната осведоменост на авторката по отношение структурата на научните коментари, нейната способност да открива динамиката на различните интерпретации. Презицно са изпълнени критериите за описание на документите и необходимия сравнителен анализ. Транскрибирането на изворите в приложението е на професионално равнище, преводът и коментарите се отличават с изчерпателност. Материалът, представен от дубровнишките извори е издирен и разгледан всестранно, още повече, че част от информацията преди публикацията е била подложена на допълнителна реконструкция, тогава, когато не е цялостно запазена.

В заключение изтъквам, че научната продукция на Елена Костова има безспорна стойност за медиевистиката. Потенциалът ѝ като перспективен учен-медиевист не подлежи на съмнение – тя съчетава вникването в дълбочина в историческите факти и вписването на изворите в политическата и културната история на Балканите. Напълно убедено предлагам на научното жури да ѝ присъди научно звание ‘доцент’.

18.12.2019

София

Проф. дфн Анисава Милтенова